

Amerika!

Emigration

1900

Vattnet skiljer, vattnet förenar.

KVARKENS BÅTMUSEUM – Malax museiförening

Lokal- och regionhistoriska bidrag 14

Innehåll

Malax ca 1900 2
Varför emigration? 6
Till Amerika! 10
Ellis Island 16
Amerika ca 1900 18
Olika arbeten 24
Livet i Amerika 38
Emigrationen upphör 42
Arvet från Amerika 46
Källor 48

Finlandssvenskar i Amerika

Några ord inför Amerikaresan

Sommaren 2009 visade Malax museiförening i Kvarkens båtmuseum en utställning om emigrationen till Amerika som väckte stort intresse. Idén att göra en skrift utgående från det samlade materialet föddes hösten 2009. Upphovet till utställningen kan spåras till Inger Krügers bok *Bilder från det förflutna* (Malax museiförening, 2006), som är grund för de bilder och texter som Tom och Inger Krüger sammanställt i skärmutställningen *Finlandssvenskar i Amerika*. Runt skärmutställningen gjorde museiföreningen utställningen *Amerika! – Emigration 1900* med de rubriker som ses ovan i Innehåll.

Bilder och material ur båda utställningarna ingår i denna skrift, som kompletterats med texter som främst Inga Österblad skrivit. Många nya bilder ingår. Flera personer har bidragit med bilder och information (se närmare s. 48), allra mest Bertil Stormblad. Malax museiförening tackar alla som gett material och understöd.

Amerika-emigrationen presenteras här i en mängd fragment som tillsammans ger en inblick i vad utvandringen till Amerika kunde innebära. Emigrationen från Malax står i fokus, men skriften är allmängiltig för både österbottniska och finlandssvenska förhållanden. Tidsperioden som skildras är 1870–1929, då den stora utvandringen skedde.

Läsnojé tillönskas – och trevlig resa!

Göran Strömfors

1-2 Malax ca 1900
 - levnadsförhållanden
 - utvägrar
 - utskick, kyrka, nytt till
 - skolor
 - sjukvård
 - ...

3 Varför emigrera?
 - trång på torvas
 - fattigdom
 - "Amerika i ropet"
 - ärosvärget
 - ...

4 Till Amerika!
 - utvägrar: Malax,
 Vasa, Umeå, Udd,
 Liverpool, New York
 ...

5 Ellis Island
 - förtäpningarna
 - till vilka platser man
 ...

6 Amerika ca 1900
 - levnadsförhållanden
 - språk
 - ...

7-8 Olika arbeten
 - åkeri, gruvbete
 - hotellarbete
 - jordbruk 1906
 - Chica ...

9 Livet i Amerika
 - hustru
 - frid, försörjning
 - bostäderna?
 - ...

10 Amerika-emigr. upphör
 - orsaker
 - utvägrar, kommittéer
 - ...

11 Arvet
 - emigrationsnät
 i Malax och Österbotten
 - jordbruk, skolor,
 påsktjänst, Wick-
 ström
 - engelska ord
 - korståket ...

Utställningskiss för *Amerika! – Emigration 1900* (GS)

Svenska Österbottens Kulturfond har understött skriftens framställning.

Aktia Sparbanksstiftelsen i Malax, Malax kommun, Svenska Österbottens Kulturfond har gett allmänt understöd till Malax museiförenings verksamhet 2010 och därmed även för tryckningen av denna skrift.

Skriften publiceras som nummer 14 i Malax museiförenings serie *Lokal- och regionhistoriska bidrag*.

© 2010 Textförfattarna, bildägarna

Sammanställning, formgivning:
 Göran Strömfors

ISBN 978-952-67317-1-1
 Waasa Graphics Oy
 Vasa 2010

”Förrän storskiftesregleringen för c. 10 år sedan [1904] slutfördes i Öfvermalaks by voro ungefär 85 % af hela befolkningen bosatta i ådalen på en sträcka af 5 å 6 kilometer från åmynningen uppåt. Bostäderna voro ofta sammanförda i små mycket tättbebyggda byar, såkallade ”gränder” eller ”backor”, där två ofta tre hemmans talrika större och mindre uthusbyggnader, utan någon ordning voro placerade nära hvarandra, lämnande emellan sig smala jordremsor, hvilka solen och blåsten inte helt lyckades uttorka.

— — — Byggnadsstilen i Malaks är den samma som i närliggande svenska socknar i södra Österbotten. Byggnaderna äro uppförda af stock med bräd- eller pärttak, några nyare hus äfven med asfalt- eller plåttak. Golfunderlaget utgöres i de flesta bostäder af mullbänkar, detta för att kunna bereda rum under bostaden för en frostfri, rymlig potatiskällare.

— — — De flesta lägenhetsinnehafvare erhålla från sin jord spannmål för eget behof, men sällan i nämnvärd mån till afsalu, en och annan kan ju sälja någon tunna råg eller korn samt några tunnor hafra, men dessa äro ej många. De förnämsta försäljningsartiklarna utgöras af mjölk, smör och potäter, hvilka säljes i Vasa och dit så godt som hvarje gård gör en, två eller tre resor i månaden. — — —

På en medelstor gård födes vanligen en, sällan två hästar, 5 å 6 klafbundna kor, ett eller par ungnöt samt 10 till 20 får. Gården skötes i regel med eget folk, om ej emigrationen slukat de mest arbetsföra medlemmarna, i hvilket fall en tjenarinna, sällan en dräng antages.”

— Hampus Granfelt i boken *Malax 1914*

Artturi Lönnbohm (1874–1942)

Överst Kackurabacka år 1890 som Jonas Storm minns gårdarna 1953. Storskiftesregleringen (nyskifte) var aktuell i hela Malax i slutet av 1800- och i början av 1900-talet. I huset ovan, ”Tornet” i Övermalax, bodde bl.a. lantmätarna Kaarlo och Artturi Lönnbohm (bilden) med sina familjer. Den mångåriga skiftesregleringen infördes i jordregistret för Övermalax del 1909 och för Yttermalax 1920. Fäbodbruket var i början av 1900-talet allmänt i Malax; nedan Viktor och Lydia Stormblads fäbod i Holmskogen, ca 1933.

Isak Norrgård (1871–1953), ”Maras-Isak”, i skördearbete 1949. Dottern Milda i bakgrunden. Foto Torsten Norrgård.

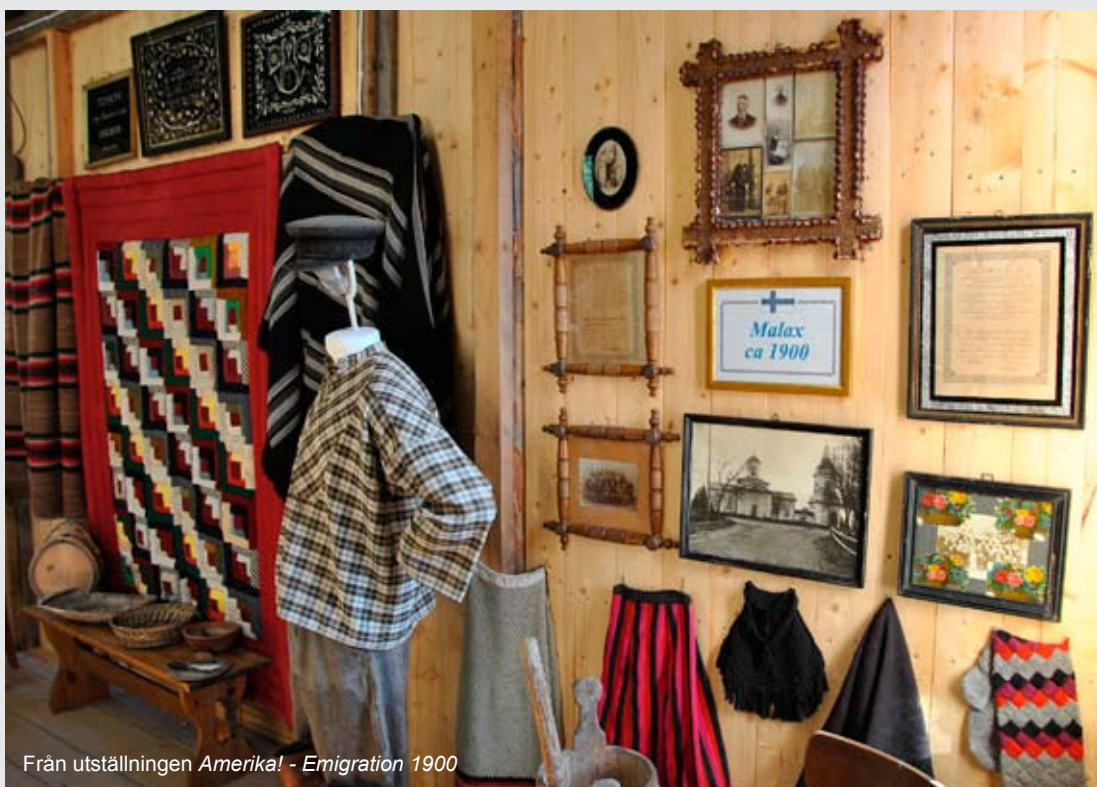
”Under vår- sommar- och höstmånaderna, kunna endel gårdar, i synnerhet sådana, som äro belägna närmare sjöstranden rätt ofta erhålla färsk fisk såsom tillskott till födan. De gårdar åter som ligga längre bort från sjöstranden äro kanske fyra à fem gånger under året i tillfälle att köpa färsk fisk, ty vid rikligare fångst under våren och hösten, då kommunikationen till följd af menföre är dålig och priset på fisk ofta lågt försäljes inom socknen stora kvantiteter. Men äfven under högsommaren kunna stundom erhållas stora mängder mindre värdefull fisk, såsom mört, mindre abborre och id, hvilka vanligen försäljes inom socknen. De flesta gårdar i Yttermalaks by idka dessutom under vårsommaren kassfiske hvarigenom de förskaffa sig ej allenast färsk fisk under denna tid utan äfven salt fisk för vintern.”

– Hampus Granfelt i boken *Malax 1914*

Malax kyrka (byggd 1829) och Björkas kyrkoherdebol (prästgården byggd 1868 enligt ritning av C.A. Setterberg) syns ovan i utdraget från storskiftesregleringskartan, som åren 1907–09 avfattats för ”Yttermalaks bys alla egor” av vicelantmätaren Artturi Lönnbohm. – Källa: Vasa lantmäteribrå /ARKKI 475 Malax 1:99 kd 3 a.

T.v. skakar Karl August (1870–1961) och Johanna Malmberg (1869–1929) ur nät vid bätthuset i Äminne på 1920-talet. En dräng är också med. Foto Ida Malmberg.

Från utställningen *Amerika! - Emigration 1900*